500 human bones from destroyed graves, 22 hand-forged small and large nails, and 39 sherds from thrown pots. Test pit 8 contained a Second World War rubbish pit with many window glass shards, an iron loop, 3 uncertain artefacts, 22 hand-forged nails, the rims, bottoms, handles, and walls of thrown pots, and stove tile mouths. Test pit 9 contained the site of an older foundation, a masonry crypt with interred human bones (Fig. 3), part of an inhumation under the crypt (which contained 5 signet rights and a small bronze buckle with a small cast sheet decoration), 2 coins: John II Casimir (1648–1668) shillings, a medallion, part of a ground down knife, a pendant, a cast sheet ornament, cast sheet bronze pieces and strips, large and small nails, writing tablet shards, stove tiles fragments, potsherds, window glass shards, a small piece of daub coated with white lime mortar, and a shard of stained glass. Test pit 10 contained a bronze band ring, 32 hand-forged nails, pieces of cast sheet metal, sherds of thrown pots, writing tablet fragments, and stained glass shards. Test pit 11 contained an undisturbed part of a grave, a John II Casimir shilling, a knife, a piece of fused bronze, 18 hand-forged and factory-made nails, 5 sherds from thrown pots, and pieces of cast sheet bronze. Test pit 12 contained the foundation of the church's NW tower, 2 water gutters, 23 hand-forged nails, 12 sherds of thrown pot bottoms and walls, 2 writing tablet fragments, 2 shards of stained glass, and pieces of cast sheet metal. Test pit 13 also contained a water gutter, 2 silver coins: a Grand Duke Alexander (1492–1506) penny and a 1688 Swedish öre, the tip of a knife blade, 11 hand-forged nails, part of an uncertain iron artefact, pieces of cast sheet tin, 5 sherds from thrown pots or stove tiles, shards of stained glass, fragments of a writing tablet, and shards from a glass bottle. At a depth of 30–43 cm in test pit 14 a stone and mortar foundation up to 1.4 m wide and probably belonging to the old Rietavas church as well as part of a grave containing a 1561 Sigismund August silver half groat were unearthed. The trench on both sides of the churchyard fence contained a bronze coin, 6 potsherds, 9 hand-forged nails, a melted bronze artefact, and a piece of cast sheet metal.

The investigation of the Rietavas churchyard showed that the current church was built on a 15th–16th-century cemetery and in the yard, with parish graves, of the church that stood there.

Ernestas Vasiliauskas

Senosios Žagarės bažnyčios šventorius

Rugpjūčio 13–14 dienomis Senosios Žagarės apaštalų Šv. Petro ir Povilo bažnyčios šventoriuje (Švėtės g.) ŠU atliko archeologinius žvalgomuosius tyrinėjimus. Jų metu šventoriaus R dalyje, tarp bažnyčios altorinės dalies ir šventoriaus tvoros iškasti du 2,7x2,5 ir 2x2,5 m dydžio šurfai (2–3) ištiriant bendrą 11,75 m^2 plotą.

Šios vietos aplinkoje, kalvelės PR šlaite archeologiniai žvalgomieji tyrinėjimai vykdyti 2003 m. (JIKM, vadovas E. Vasiliauskas). Jų metu iškastas 1 šurfas, ištirtas 3 m^2 plotas, archeologiškai vertingų sluoksnių ir radinių (išskyrus keletą banguotų čerpių fragmentų, geležinę kaltinę vinį, kriauninį peiliuką, pavienius žmonių kaulus) neaptikta, įžemis pasiektas 40 cm gylyje (*ATL 2003* metais, V., 2005, p. 316).

Pasak istoriko A. Baliulio, kai Mikalojus Syrevičius 1495 m. gavo teisę rengti turgus Senojoje Žagarėje, turėjo būti pastatyta ir pirmoji bažnyčia. 1499 m. Senosios Žagarės bažnyčios tikintiesiems suteikti 40 dienų atlaidai (indulgencija). 1523 m. Marijona Syrevičienė, vykdydama vyro valią, suteikė Senosios Žagarės bažnyčiai apdovanojimo žeme raštą (vėliau ši data buvo laikoma bažnyčios įkūrimo data). Pasak M. Valančiaus, medinė bažnyčia sudegė 1605 m. ir netrukus pastatyta nauja, kuri sudegė 1655 m. per karą su švedais. Dar kartą ji degė 1712 m. Visos Senosios Žagarės bažnyčios iki 1712 m. buvo medinės. Vizitacijos aktuose nurodoma, kad po 1712 m. gaisro buvo pastatyta nauja mūrinė bažnyčia, kuri konsekruota 1745 m. 1844 m. vizitacijos akte nurodoma, kad ji statyta 1712 m. iš akmenų ir plytų. 1868 m. Senosios Žagarės bažnyčios inventoriuje nurodoma, kad pusė bažnyčios yra dengta čerpėmis, pusė – gontais, stogas – geros būklės.

2009 m. vykdytų tyrinėjimų metu 1,19–1,31 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus buvo atidengti 6 XVI–XVII a. kapai. Kapuose 1, 4 buvo palaidotos moterys (55, 45 metų amžiaus; nustatė G. Česnys), kape 2 – vyras (55 metų), kape 3 – jaunuolis (16–18 metų), kapuose 5, 6 – vaikai (iki 3 metų). Mirusieji buvo orientuoti galvomis į R–PR (90–120°), išskyrus kapą 2, kuris buvo orientuotas į ŠV (300°). Jie guldyti aukštielninki, rankos padėtos įvairiai: abi ant juosmens – kape 1, kairė ranka padėta tiesiai, o dešinė ant juosmens – kapuose 2, 3, tiesiai – vaikų kapuose 5, 6. Du kapai

1 pav. Kapai 3–6 ir pamato (?) dalis šurfe 3. E. Vasiliausko nuotr.

Fig. 1. Graves 3–6 and part of the foundation (?) in test pit 3.

0 3 cm

2 pav. Žalvariu kaustytas lokio (?) nagas (1) ir pasaginė segė cilindriniais galais (2). E. Vasiliausko nuotr.

Fig. 2. The bear (?) claw in a bronze setting (1) and the penannular brooch with rolled terminals (2).

(1, 4) buvo apardyti įkasant vėlyvesnius kapus (1 pav.).

Mirusieji 2 kapuose buvo palaidoti su negausiomis įkapėmis. *Kape 1* ant mirusiosios kairės rankų pirštų užmauti 2 žalvariniai juostiniai žiedai.

Kape 4 mirusiosios kaukolė išjudinta iš savo pirminės vietos. Jos dalis ties pakaušiu buvo pažaliavusi 7 cm pločio juosta (tikriausiai buvo uždėtas žalvarinis juostinis vainikas?). Dešiniojo peties vietoje link smakro aptiktas amuletas–pakabutis – lokio (?) nagas, kaustytas žalvariu su prikabintomis trikampėmis skardelėmis (2:1 pav.) bei žalvarinė segė cilindriniais galais (2:2 pav.). Kapas pagal segę datuojamas XVI a.

Šurfe 3, jo V sienelėje, 30 cm gylyje, atsidengė 35x22, 18x11, 21x15, 15x10 cm dydžio akmenų ir kalkių skiedinio siena (pamatai?), orientuota Š–P kryptimi (1 pav.). Jos gylis siekė 74 cm (t. y. 1,04 m nuo žemės paviršiaus), plotis šurfo Š gale – 38 cm, o P gale – 65 cm. Ant sienos (pamatų ?) buvo sudėtos raudonos plytos (dalis su prikibusiu kalkių skiediniu) su braukomis ar be jų (be braukų buvo 13,4–13,8x9,1–9,3x? cm dydžio, o su braukomis – 14,3x6,9x? cm dydžio). Tai galėtų būti iki 1712 m. (?) sudegusios bažnyčios pamatai arba kriptos liekanos.

Radiniai perduoti saugoti ŠAM (GEK 121783–121787/ A–L 123:1–5).

The yard of the Senoji Žagarė church

In the yard of the Senoji Žagarė Church of Sts. Peter and Paul (North Lithuania, Joniškis District) ŠU conducted a field evaluation in 2009. During it 2 test pits (a total area of 11.75 m^2) were excavated in the E part of the churchyard. They contained six 16th–17th-century graves and the foundations (?) of the church that burned down prior to 1712 (?) or the remains of a crypt (Fig. 1). The 2 graves contained the following grave goods: 2 bronze band rings, a penannular brooch with rolled terminals (Fig. 2:2), and a bear (?) claw in a bronze setting with cast sheet ornaments (Fig. 2:1).

Ilona Vaškevičiūtė, Bronius Dakanis

Molėtų Šv. apaštalų Petro ir Povilo bažnyčios šventorius

Molėtų bažnyčios teritorijoje, jos šventoriuje prieš įrengiant lauko kolektorių 2009 m. buvo atliekami archeologiniai žvalgomieji tyrimai. Dabartinė mūrinė bažnyčia pastatyta 1903–1907 m., tačiau Molėtuose bažnyčios buvo statomos ir anksčiau – 1522 ir 1722 m. Archeologiniai tyrimai bažnyčios aplinkoje anksčiau nebuvo vykdyti.

Archeologiniai tyrimai vyko geoterminio šildymo trasos ir kanalizacijos bei vandentiekio linijų įvadų į bažnyčios pastatą dviejose vietose prie jos Š ir ŠV sienos: šalia Š šoninių durų laiptų ir šalia šoninės bažnyčios ŠV sienos ties pastato Š kampu. Čia iškasti du 2,2x2 m ir 2x2 m dydžio šurfai. Šurfas 1 tirtas iki 1,16–1,38 m gylio, šurfas 2 – iki 2,18–2,55 m (R kampe) gylio (iki įžemio). Tiriant šurfus nustatyta, jog dabartinės didelės (47,5 m ilgio ir 22,5 m pločio) bažnyčios priekinė dalis statyta kalvelėje, įkasant pamatus į gruntą, o galinė – jos papėdėje, klojant pamatus ant buvusio žemės paviršiaus (šurfo 2 vietoje – net 1,6–1,8 m gylyje nuo dabartinio paviršiaus).

Šurfe 1 aptikti 5 (visi apardyti ar beveik